

Qadınların məşğulluq hüququ

Bütün bunlarla yanaşı, bir daha o fakta qayıtmaq lazım gəlir ki, evli qadınların bir hissəsi qabaqki kimi yalnız ev işi ilə məşğuldur, bir çox qadının istehsalat sahəsi ilə əlaqələri məhdud və müvəqqəti səviyyəyə daşır.

Biz qadınları cəmiyyətin dözümlü hissəsi hesab edirik. Bunun çoxlu səbəbləri var.

Fəlsəfə elmləri doktoru Lale Mövsümova yazır: "Qadınlar cəmiyyətin istehsalat fəaliyyətində və ictimai həyatında iştirak etməklə qalmayıb, həm də nənə, ana, həyat yoldaşı, bacı, gəlin kimi məsuliyyət daşıyırlar. Onlar bu qohumluq münasibətlərində olduqları insanların həyatında, həlledici rol oynadıqları kimi, həm də gələcək vətəndaşların tərbiyəsində həmin insanlarla çiyin-çiyinə çalışaraq, sağlam gələcək uğrunda mübarizə aparırlar. Buna görə də, bu sahədə olan problemlərə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Onların sayı isə olduqca çoxdur.

Birincisi - məşğulluq və demoqrafiya məsələsi. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, fəhlə və qulluqçular arasında qadınlar 43% təşkil edirlər.

İşləyən (istehsalatda çalışan) qadına uşaqları, xüsusən, onlar çox olduqda, tərbiyə etmək olduqca çətindir.

Bütün analar öz uşaqlarını körpələr evinə və uşaq bağçasına vermək istəmir, yaxud bütün anaların buna imkanı olmur. Belə hallarda nə etməli? İctimai maraqlarla şəxsi maraqların optimal şəkildə uyğunlaşdırılması yolunu tapmaq üçün qadına ölkə hökumətinin, ümumilikdə, cəmiyyətin təsirli kömək göstərməsi zəruridir.

İkincisi - ixtisasların yerləşdirilməsi məsələsi. Doğrudur, son illər ayrı-ayrı şəhərlərin iqtisadiyyatının "birtərəfliliyini" aradan qaldırmaq üçün çox iş görülmüşdür, buna baxmayaraq, yenə də iqtisadiyyatda "qadın bölgələri" və "kişi bölgələri" adlandırılı bilən iqtisadi zonalara qalmaqdadır.

Problemlərin üçüncü qrupu şəxsi-ictimai səciyyəlidir. Şəxsiyyətin inkişafının müqəddəm şərtlərindən biri onun işdən (istehsalatdan) azad vaxtdakı həyat fəaliyyətinin rəngarəngliyidir. Bu rəngarəngliyə təhsil, ictimai fəaliyyət, yaradıcılıq və həvəskarlıq məşğuliyətləri, fəal fiziki istirahət daxildir. Azad vaxtın öyrənilməsi nəticəsində, əldə olunan məlumatlar - statistik, sosioloji araşdırmalar bunu sübut edir ki, onların iş gününün uzunluğunun eyni olmasına baxmayaraq, qadınların kişilərə nisbətən daha az azad vaxtı olur.

Son zamanlar boşanmaların faizi və nikahların sayı ikiqat artmışdır, özü də çox vaxt boşanmanın təşəbbüskarı kimi qadınlar çıxış edirlər. Əlbəttə, bunu yalnız kişinin evə az kömək etməsi ilə izah etmək olmaz, ancaq bu faktı da nəzərdən qaçırmıq düzgün deyil."

Ölkəmizdə dəfələrlə baş qaldıran geniş dairələrdə sosial problemlər sırasında qadın-anaların vəziyyətinin getdikcə yaxşılaşdırılması, demoqrafik siyasət, böyüməkdə olan nəslin tərbiyəsi problemləri

görkəmli yer tutur. Ümumiyyətlə, "qadın məsələsi" adlanan məsələnin meydana gəlməsi gerçəklikdən doğmuşdur, axı qadınlar ölkə əhalisinin çox və işləyən insanların böyük bir hissəsini təşkil edir. Özü də elm, təhsil, səhiyyə və mədəniyyət kimi sahələrdə qadınlar böyük əksəriyyətdir (71,9%, yaxud 31760 nəfər mədəniyyət sahəsində; 64,9%, yaxud 215924 nəfər təhsil sahəsində; 68,9%, yaxud 116255 nəfər səhiyyə və b. sahələrdə). Tamamilə aydındır ki, ictimai həyatın bütün sahələrində həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan dərin keyfiyyət dəyişiklikləri, sözsüz, birbaşa qadınların maraqlarına uyğundur və yalnız onların fəal iştirakı ilə uğurla həyata keçirilə bilər.

Beləliklə, "qadın məsələsi" adlı məsələ təsadüfi bir məsələ deyil. O, siyasi, sosial dəyişikliklərin tərkib hissələrindən biri kimi, əsasən, həll olunmuşdur. Ancaq keçmiş bərabərsizliyin izləri hələ də qalmaqdadır. Odu ki, bu gün də istehsalatda kişilərlə bərabər çalışan qadınların çiyinlərinə çox vaxt uşaqların tərbiyəsi ilə, ev təsərrüfatı ilə bağlı qayğıların ağırlığını təkbaşına daşımaq yükü düşür.

L.Mövsümovanın fikrincə, respublikada uşaqların ictimai tərbiyəsinə çəkilən xərclər əhəmiyyətli dərəcədə artırsa da, bu artım ailənin sosial rolunu və məsuliyyətini heç də azaltmır. Uşaqların tərbiyə edilməsi böyük mənəvi və fiziki qüvvə, maddi xərclər tələb edən çox mühüm işdir və bu işdə qənaət etmək olmaz.

Bizim fikrimizcə, cəmiyyət, ən azı, iki-üçuşaqlı ailələrdən təşkil olunduqda, normal inkişaf edir. Ancaq təəssüf ki, indiki şəhər ailələrində daha çox bir uşağın olduğunu görürük. Bu vəziyyətin yaranmasının səbəblərini açmağa bənd olmayıb, onun düzəldilməsi yollarını göstərməyə çalışıq. Bu sahədə demoqrafik təbliğat müəyyən şeyləri yoluna qoya bilər. Ancaq hər şeydən qabaq, elə etmək lazımdır ki, uşaqların tərbiyəsində öz üzərinə əlavə yük götürən cəmiyyət üzvləri - analar daha çox uşaq tərbiyə etmək vəzifəsini yerinə yetirməyə başlasın, əlverişsiz maddi vəziyyətə düşməsinlər. Bu da, sosial ədalətin hədlərindən biridir. Bununla bağlı respublikada çoxuşaqlı ailələrin maddi, mənzil və məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması, anaların və uşaqların qorunması üzrə tədbirlər həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Bu gün istehsalatın, ənənəvi olaraq, kişi və qadın sahələrinə bölgüsü yavaş-yavaş aradan çıxır. Doğrudur, buradaca belə bir qeyd etmək zəruridir: çox vaxt hədlərin belə silinməsi gülüş doğuran səviyyədə olur. Məsələn, biz qadını bəzən əlində gürz, ayağında kirza çəkmə, belində ağır yük daşıyan görürük. Ancaq indi söz bunda deyil, elmi-texniki inkişaf qadın əməyinin, fəaliyyətin müxtəlif növləri arasında, yenidən obyektiv bölünməsinə aparır. İstehsal proseslərinin get-gedə mexanikləşdirilməsi və əməyin səviyyəsinin və məzmununun dəyişməsi ilə bağlı qadın əməyinin bu vaxtadək məhdud təbiq olunduğu yeni istehsal sahələrinə nüfuz etməsi müşahidə olunur.

İstehsalın yüksək dərəcədə mexanikləşdirilmiş sahələrində qadın əməyinin xüsusi çəkisi artır. Yeni texnologiyadan istifadə olunması nəticəsində, istehsalatda qadın əməyi ilə kişi əməyinin kombinasiyası edilmiş təbii üçün, xüsusilə, əlverişli şərait yaranır. Əmək ehtiyatlarının bölgüsü zamanı qadınların yalnız tələbatını deyil, həm də onların orqanizminin fizioloji imkanlarını planlı şəkildə və daha müfəssəl nəzərə almaq imkanları yaranır.

Qeyd olunmalıdır ki, cəmiyyətin inkişafının indiki mərhələsində hələ də qadınla kişinin faktiki bərabərsizliyinin bəzi qalıqları qalmaqdadır. Bu bərabərsizlik özünü ixtisaslaşma dərəcəsində daha parlaq göstərir. Belə ki, qadınların ixtisas dərəcələri həmin ixtisaslardan olan kişilərə nisbətən orta hesabla aşağıdır, bu isə öz əksini əmək haqqının da, uyğun olaraq, aşağı olmasında tapır. Belə vəziyyət onunla izah oluna bilər ki, ailənin yaranması, ailədə uşaq doğulması ilə qadın ictimai istehsal sahəsindən uzun müddətə uzaqlaşır. Yeni meydana çıxan qadın-ana və ev sahibəsi vəzifələri onun işdən sonrakı vaxtını elə alır ki, ixtisasatırma onun üçün kəşiyə nisbətən olduqca mürəkkəb bir işə çevrilir. Bununla bağlı Azərbaycanda qadınların kişilərlə faktiki bərabərsizliyinin qalıqlarını ləğv etmək üzrə onların ümumi və ixtisas biliklərinin artırılmasına yönəldilmiş bütöv tədbirlər sistemi həyata keçirilir.

L.Mövsümova yazır: "Fəhlə qadınların hazırlanması, onların ixtisas dərəcəsinin artırılması müəssisələrdə fəaliyyət göstərən çoxsaylı kurslarda, tədris-istehsalat kombinatlarında həyata keçirilir. Ali təhsilli mühəndis, texnik və b. ixtisaslarda olan qadınlar öz biliklərini diplomlu mütəxəssislərin xüsusi təkmilləşmə institutlarında artırır. Bundan başqa, müəssisələrin müdiriyyəti sponsorlarla birlikdə fərdi və briqada istehsalat tədrisi növləri: kurslar, tədris kombinatları və müəssisənin özündə məsləhət məntəqələri təşkil edir. Birbaşa müəssisənin özündə təşkil edilən bu tədris növləri, sözsüz ki, azad vaxtı məhdud olan ailəli qadınlar üçün olduqca əlverişlidir.

Respublikada, qabaqki kimi, kənd təsərrüfatında bütün əmək proseslərinin yenidən mexanikləşdirilməsinə cəhd göstərilir ki, bu işdə də qadın, bütünlüklə, kənar qala bilməz. Məlumdur ki, Sovet dövründəki həmin siyasətin nəticəsində traktorçu, pambıqçıqan maşın və kombayn sürücüsü, yağış yağdıran qurğu maşinisti, mexanikləşdirilmiş ferma operatoru, elektrik montyoru olan qadınların sayının müəyyən qədər artması müşahidə olunurdu. Ancaq bütün bunlarla yanaşı, o faktı qeyd etməmək olmaz ki, bu gün bizi taxilla, pambıqla, üzümle, çayla və respublikamızın sərvətini əsasını təşkil edən başqa kənd təsərrüfatı məhsulları ilə təmin edən tarlalarda qan-tər içərisində çalışanların böyük əksəriyyəti ələ, heç bir mexanika vasitəsi, köməyi olmadan işləyən qadınlar və uşaqlardır. Bu, şübhəsiz, qadınların səhhətinə acınacaqlı təsir göstərdiyi kimi, nitratlarla, müxtəlif növ kim-

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu**

KİVDİF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

yevi kübrələrlə boğazacan doydurulmuş plantasiyalarda öz anaları ilə birlikdə işləyən uşaqlara da pis təsir göstərir.

İstehsalatda ali və orta ixtisaslı qadınların xüsusi çəkisi hiss olunacaq dərəcədə artmaqdadır. 1971-ci ildən 2000-ci ilədək olan müddət ərzində, istehsalat rəhbəri və mütəxəssis qadınların sayı bu qaydada aparılmışdır: sənayedə 3,1 dəfə, tikintidə 4,5 dəfə."

L.Mövsümovanın qeyd etdiyi kimi, Azərbaycanın qadın alimlərindən Z.Quluzadənin, F.Məmmədovanın, M.Məlikovanın, Z.Verdievənin və s. əsərləri elmi dairələrdə böyük şöhrət qazanmışdır.

Səhiyyə sahəsində işləyənlərin böyük əksəriyyəti -28819 nəfəri qadındır ki, bu da həmin sahədə işləyən bütün işçilərin 68,9%-i deməkdir.

Respublika hökuməti qadınların və uşaqların səhhətinin qorunmasının qarşısına qalır. Hazırda Azərbaycanda 205 qadın məsləhətxanası, 534 uşaq poliklinikası və ambulatoriyası var. Halbuki 1920-ci ildə sonuncuların sayı cəmi 4 idi. Qadın həkimlərin sayı 1965-ci ildəki 7300 nəfərdən artıb, 15848 nəfər (həkimlərin 28819 nəfərlik ümumi sayından) olmuşdur. Tibb elmləri doktoru, professor A.Namazova, pediatr (uşaq həkimi) professor L.Hüseynova və b. böyük şöhrət qazanmışlar.

Azərbaycan qadınları incəsənət sahəsində də mühüm müvəffəqiyyətlər (uğurlar) qazanmışlar. Onlardan hazırda həyatda olub öz yaradı-

cılıqlarını davam etdirən və yaxın illərdə dünyalarını dəyişmiş xanımlardan xalq artistləri F.Əhmədovani, Q.Almaszadəni, Z.Xanlarovanı, xalq şairləri M.Dilbazini, N.Rəfibəylini, yazıçı Ə.Cəfərzadəni və onlarla başqalarını göstərmək olar. Müğənnilər Fidan və Xuraman Qasımova bacıları dəfələrlə Azərbaycanın dövlət mükafatları ilə mükafatlandırılmış, dünya klassik mahnı məkanında özünəməxsus yer tutmuş sənətkarlardır.

Azərbaycan qadınlarının sənayedə (istehsalatda), elmdə və mədəniyyətdə göstərdikləri yaradıcılıq fəallığı, ümumiyyətlə, qadının tam dəfərlə insan olmadığı haqqında mifi göyə sovurur. Qadınlarımızın həyat fəaliyyətinin müxtəlif sahələrindəki uğurları və belə əsassız ehtimalları rədd edir.

Bizim qadınlar ictimai təşkilatların işində də böyük rol oynayırlar. Beynəlxalq səhnədə də onların fəaliyyəti güclənir. Onlar sülh uğrunda, xalqların həmrəyliyinə və dostluğunun möhkəmləndirilməsi uğrunda mübarizəyə böyük töhfə verirlər.

Çoxsaylı simpoziumlar, konfranslar və konqreslər bütün dünyadakı müterəqqi qüvvələrin qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılması, onların həyatın bütün sahələrindəki rolunun yüksəldilməsi və bütün dünya qadınlarının dostluq əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi uğrunda mübarizəsinə güclü təkən verir.

VAHİD ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru